

В. В. Вакулюкздобувач наукового ступеня кандидата наук,
Національний університет цивільного захисту України, м. Харків

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті проведено оцінку теоретико-концептуальних підходів до визначення місця корупції в системі державної безпеки. Встановлено, що корупція є досить негативним явищем, а її небезпека представляється у наступному: сприяє отриманню збитків; негативно впливає на авторитет держави; провокує порушення встановленого порядку реалізації владних повноважень службовими особами; стимулює незаконні привілеї для корумпованих угруповань й кланів; стимулює розвиток організованої злочинності; впливає на принципи соціальної справедливості та невідворотності покарання; знищує моральні, духовні та культурні цінності; підвищує рівень безробіття в країні. Доведено, що для зниження рівня загрози державній безпеці від постійного зростання рівня корупції, потрібно терміново розробляти та реалізувати ефективну антикорупційну політику. Визначено, що антикорупційна політика передбачає розробку та реалізацію диверсифікованих та алгоритмічних заходів держави базуючись на основах Конституційного устрою по мінімізації або ж усуненню причин та умов, які провокують та сприяють розвитку корупції в різних сферах суспільства: соціально-економічному, суспільно-політичному, державно-правовому, громадянському, екологічному, соціокультурному. Обґрунтовано, що корупція в інститутах безпеки суттєво ускладнює проблему від перенаправлення ресурсів на чорний ринок і хабарництва в обмін на працевлаштування до жорстокого поводження з цивільними. Запропоновані основні завдання антикорупційної політики для забезпечення державної безпеки: розробка законодавчого механізму, який покликаний перешкоджати підкупу осіб, що наділені повноваженнями публічної влади; дотримання відповідальності за різного роду корупційні правопорушення на всіх рівнях та різних сферах життєдіяльності; здійснення відшкодування шкоди, яка заподіяна різноманітними корупційними правопорушеннями; постійний моніторинг внутрішніх й зовнішніх факторів корупційного ризику та ефективності заходів; становлення загальнонаціональної антикорупційної свідомості; розробка стимулів до діяльності посадових осіб, які будуть непідкупними та соціально відповідальними.

Ключові слова: державна безпека, корупція, антикорупційні заходи, корупційні ризики, антикорупційна політика.

Постановка проблеми. Враховуючи реалії світового розвитку можна констатувати, що серед значної кількості суспільних проблем, від врегулювання яких залежить стан безпеки, ключову роль займає корупція. Дана проблема в умовах сучасності представляється, як гіперпаразит, що має сукупність видів, форм прояву та який імплементувався практично до всіх сфер суспільного життя (управлінської, виробничої, фінансової, соціальної та інші). З даною проблемою доводиться часто зустрічатись в закладах освіти та охорони здоров'я, у роботі адміністративного апарату, веденні бізнесу тощо. Корупція представляє собою серйозний негативний фактор, який суттєво стримує соціально-економічний розвиток та політичні зміни,

які перешкоджають досягненню завдань сталості, імплементації європейських стандартів життя й підвищенню конкурентних позицій на міжнародному ринку. Корупційні прояви також представляються антагоністичним фактором для правової й демократичної держави, стримуючи цим самим реалізацію принципу щодо пріоритетності прав людини, негативно впливають на культурну й духовну складову суспільства, актуалізують ідеологічну кризу, деформують функції життєво важливих інститутів суспільства, а дії корупціонерів знищують систему розвитку всього людського потенціалу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найвагомий внесок у розробку наукових підходів до оцінки впливу корупції на державну без-

пеку здійснено такими вченими, як: О. Береза, В. Вишнеvsька, О. Дручек, Ю. Дмитрієв, С. Задорожний, О. Леонова, В. Соловйов, О. Тильчик, K. Barnick, J. Braemer, J. Ludwig та іншими.

Мета статті полягає в аналізі теоретико-концептуальних підходів до визначення місця корупції в системі державної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Питання корупції відкрито практично для кожної держави та представляється як глобальна загроза як економічно розвинутих країн, так і для тих, які розвиваються. Міжнародний досвід щодо боротьби із корупцією суттєвий, однак суспільство так й не змогло належним чином справитися з даною проблемою. Країни світу спрямовували свої зусилля на розробку ефективної антикорупційної політики з метою розбудови громадянського суспільства та максимально орієнтували зусилля на боротьбу з проявами корупції, однак результати таких заходів не завжди були результативними. Проте без постійних антикорупційних заходів корупція має особливу властивість динамічно розширюватися. Тому бажаним для будь-якої держави є постійне вдосконалення системи формування та реалізації антикорупційної політики, яка має представляти як самостійна функція держави.

Необхідність дослідження проблем корупції у контексті впливу її на різноманітні сфери суспільного життя, представляється проблемою не лише сьогодення, адже дане явище зародилося ще із формуванням різних об'єднань людей та появою проявів державності, що супроводжувались розвитком цивілізації. Вже на цей час відбувалось всезагальне засудження проявів корупційної діяльності і прийняття масштабності ризиків й загроз від її розвитку. Світові дослідники корупційних проблем Barnick K., Braemer J., Ludwig, J. стверджують, що «корупція як динамічна форма девіантної злочинної поведінки стара, як саме людство» [1]. «Історія корупції практично не поступається за своїм віком історії всієї людської цивілізації, також супроводжується діяльністю публічної влади у різних її формах. Світові історико-правові дослідження також підтверджують нерозривний зв'язок корупційної діяльності й управлінського апарату» [2]. Таким чином, для представлення комплексного підходу про заходи щодо боротьби з корупцією як з діяльністю, яка потребує вивчення історичних аспектів передумови її впливу на результативність механізмів державного управління.

У свою чергу, корупція як соціальне явище з'явилось паралельно із проявом управлінських взаємовідносин у життєдіяльності людей. В епоху становлення племінних та міжплемінних союзів й функціонування різних народностей в управлінців виникла потреба у здійсненні переговорів із іншими об'єднаннями, вирішенні міжетнічних, міжсуб'єктних соціальних конфліктів, в певній управлінській діяльності, що стримувало їх внесок у діяльність ще додержавного суспільства. Як результат зміни форм участі у суспільному житті з'явилася необхідність у отриманні певної винагороди за відведений час на громадські справи іншими суспільними й матеріальними благами, тому об'єднання, що входили до відповідного складу союзу й отримували певний захист, зобов'язувались робити пожертвування (подарунки). Задля уникнення різного роду збройних нападів і розграбування сусідні об'єднання вдавалися до розробки договірних відносин шляхом відкупу від ворогів.

Науковці корупцію досить часто визнають «соціальною чумою» ХХІ століття. Корупція є справжньою загрозою положенням державності, кожної особистості, всього суспільства та безпеці держави. Вона виступає основним фактором зростання тіньових економічних відносин та національної політики, знищує морально-етичні принципи функціонування громадян підбиваючи авторитетність державного управління на всіх рівнях [3]. Таким чином корупційна злочинність порушує права і законні інтереси громадян, відповідних організацій, завдає колосального матеріального збитку.

Науковці акцентують увагу на тому, що «на сьогодні розвиток української державності під впливом корупції набуває ознак глобального суспільного феномену, який є агресивним й непередбачуваним за своїм характером. Дане явище деформує різні сфери суспільного життя: соціально– економіку, управлінську, політику тощо. Тобто прояви корупції становлять суттєву загрозу для існування конституційно визначених параметрів державності – демократичні, соціальні та правові» [4-5].

Негативний прояв корупції виникає тоді, коли на різних рівнях державні службовці та інші посадові особи, які уповноважені на виконання функцій держави (депутати, судді, працівники правоохоронних органів, керівники, лікарі та інші особи від яких залежить прийняття будь-якого рішення), що володіють владою над

розподілом різного роду ресурсів, які безпосередньо їм не належать, здійснюють їх розподіл за особистими потребами.

Ключовим стимулом до прояву корупції є перспектива отримання прибутку (вигоди), яка пов'язана із використанням своїх повноважень, а важливим стримуючим фактором є ризик покарання. Різноманітні прояви корупції представляють собою різну етичну оцінку: тобто одні дії представляються злочинними, інші тільки аморальними [6].

Боротьба із корупцією є складовою частиною більш ширшої боротьби з метою формування ефективної системи управління. Управлінці повинні орієнтуватись насамперед не на протистояння корупції, а на знищення її впливу на розвиток суспільства загалом.

З метою проведення комплексного вивчення механізмів реалізації антикорупційної політики держави актуальним є розгляд питання структури корупції у розрізі різних наукових сфер.

Так, у економічній, юридичній, політичній й соціологічній, представлень поняття «корупція» представлено багато, вони насамперед схожі та розрізняються тільки в конкретизації діяльності, яка є більш-менш розгорнутою властивістю суб'єкта [7]. Це поняття у вузькому змісті пов'язане із впливом на права й законні інтереси людей, що практично знищує нормальну діяльність всіх інституцій публічної влади та негативно впливає на авторитет країни у світі.

Отже, корупція певним чином акумулює в собі соціально-правові, філософські, фінансові характеристики. Однак в осягненні такого феномену актуальним є не лише осягнути, чим він є в дії, головне це розробити практичні шляхи мінімізації його рівня, а вже потім ліквідувати причини, які породжують корупцію, виявлення та викорінення середовища, де корупція бере свій початок.

Розглядаючи наукові доробки у сфері боротьби з корупцією, доцільно зауважити, що, незважаючи на високий рівень небезпеки та масштабність функціонування корупційної діяльності в Україні, не ефективна та не відповідає дійсним розмірам такого явища й загрозам державній безпеці антикорупційні заходи, як зі сторони державних структур, так й інституцій сучасного суспільства.

В сучасній Україні корупція стала складовою частиною соціального-економічного, суспільно-політичного й культурного життя населення.

Представляючись не стільки феноменом кримінального характеру, скільки прийнятним загальнодержавним негативним фактором занепаду нації, вона також негативно впливає на авторитет державної влади, цим самим руйнуючи сформований рівень державності й цим самим призводять до порушення національної безпеки [8].

Подекуди науковці розглядають корупцію, як індикатор соціальної хворобливості суспільства. Головним її симптомом зазвичай виступає цинізм громадян, у той час коли в державі переважають криміногенні стандарти: тобто, у той час, коли корупцію всі зневажають й вважають її негативним і не припустимим явищем, все одно регулярно користуються сформовані нею механізми для досягнення особистих цілей.

Таким чином для України корупція практично на рівні всіх сфер життєдіяльності трансформувалась на головну глобальну проблему, не урегульованість та загострення якої негативно впливають на міжнародні суспільно-політичні відносини.

Отже, встановлено, що корупція є досить негативним явищем, а її небезпека представляється у наступному [6-8]:

- сприяє отриманню збитків всім (всім особам, які провокують на корупційні діяння);
- негативно впливає на авторитет держави, приносить шкоду регламентованим демократичним основам суспільства;
- не дотримання принципів верховенства права;
- представляється у вигляді не значних знаків уваги (цукерки, квіти тощо);
- провокує порушення встановленого порядку реалізації владних повноважень службовими особами представників органів влади на всіх рівнях управління;
- стимулює незаконні привілеї для корумпованих угруповань й кланів, цим самим підпорядковуючи владу держави інтересам посадових осіб, службовців;
- стимулює розвиток організованої злочинності, перш за все економічної, стає важливою умовою для її існування;
- впливає на принципи соціальної справедливості та невідворотності покарання;
- формує залежність (спробував один раз тому хочеться постійно);
- знищує моральні, духовні та культурні цінності;
- провокує адміністративну й кримінальну відповідальність;

– підвищує рівень безробіття в країні.

Отже, антикорупційна політика передбачає розробку та реалізацію диверсифікованих та алгоритмічних заходів держави базуючись на основах Конституційного устрою по мінімізації або ж усуненню причин та умов, які провокують та сприяють розвитку корупції в різних сферах суспільства. Таким чином, вона повинна стати складовою частиною основної стратегії розвитку держави, представленої в різних напрямках й пріоритетах: соціально-економічному, суспільно-політичному, державно-правовому, громадянському, екологічному, соціокультурному.

Враховуючи вищевикладене, зазначимо, що ключовими цілями української антикорупційної політики має стати насамперед постійне зменшення рівня корупції і забезпечення своєчасного захисту прав й легітимних інтересів всіх громадян та загалом суспільства від загроз, що пов'язані із корупцією, на основі реалізації дієвих антикорупційних механізмів та їх інструментарію.

Таким чином, основними завданнями антикорупційної політики держави доцільно вважати:

– своєчасне попередження правопорушень в сфері корупційних процесів;

– розробка законодавчого механізму, який покликаний перешкоджати підкупу осіб, що наділені повноваженнями публічної влади;

– дотримання відповідальності за різного роду корупційні правопорушення на всіх рівнях та різних сферах життєдіяльності, що прямо передбачені нормативними актами;

– здійснення відшкодування шкоди, яка заподіяна різноманітними корупційними правопорушеннями;

– постійний моніторинг внутрішніх й зовнішніх факторів корупційного ризику та ефективності заходів реалізації антикорупційної політики;

– становлення загальнонаціональної антикорупційної свідомості;

– підтримка заходів щодо реалізації прав громадян й організацій на належний доступ до інформації про різного роду факти корупції, а також на їх представлення в публічних засобах інформації;

– розробка стимулів до діяльності посадових осіб, які будуть непідкупними та соціально відповідальними.

Висновки. Корупція та безпека є сусідками, і їхнє співіснування породжує порочне коло насильства та нестабільності. Міжнародні військові операції – від стабілізаційних місій і миротворчих операцій до допомоги в безпе-

ці – часто відбуваються в середовищах, уражених корупцією та конфліктами. Корупція може підірвати мету місії, увічнити незахищеність і спричинити страждання для цілих суспільств. Присутність заходів безпеки у зонах конфлікту може мати власний вплив на серйозність і поширеність корупції. Приплив військових, фінансових і політичних ресурсів, який супроводжується міжнародною військовою присутністю, може бути використаний для посилення впливу корумпованих мереж, які отримують вигоду від конфлікту та підривають мир. Ці мережі та ресурси можуть зміцнити супротивників і, зрештою, мати жакливі наслідки для ефективності та успіху завдань.

Корупція в самих силах безпеки – від перенаправлення ресурсів на чорний ринок і хабарництва в обмін на працевлаштування до жорстокого поводження з цивільними – ускладнює проблему. Це наражає на погіршення репутації, витрачення ресурсів і сприяє підвищенню рівня корумпованості в сфері державної безпеки. Тому вкрай важливо, щоб сфери цивільного захисту й оборони були готові визнавати та пом'якшувати масштаби, серйозність і вплив корупції, зменшувати корупційні ризики у своїй власній діяльності та працювати в рамках більш широких антикорупційних заходів. Таким чином, особливої актуальності набуває питання дослідження змістовного наповнення сутності державної безпеки та громадського порядку.

Список використаної літератури:

1. Barnick K. Korruption – (kleine) Geschichte der Bestechung / K. Barnick, J. Braemer, J. Ludwig. 2007. Accessed mode: <http://anstageslicht.wordpress.com/2007/09/17/korruption-%E2%80%93-kleinegeschichte-der-bestechung/>.
2. Береза О. Д., Соловйов В.М. Економічні наслідки корупції в державному управлінні. Наук. зап. Ін-ту законодавства Верхов. Ради України. 2013. № 1. С. 154–158.
3. Дмитрієв Ю. В. Оцінка корупційних ризиків у системі державного управління: поняття та зміст. Ефективність державного управління. 2016. Вип. 1-2(1). С. 141–149.
4. Задорожний С.А. Протидія корупції як першочергове завдання місцевої влади. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_5_11.
5. Schneider F. The Size and Development of the Shadow Economies of Ukraine and Six other Eastern Countries Over the Period of 1999 –

2015. Науковий журнал ХНЕУ «Економіка розвитку». 2016. № 2 (78). С. 12-20.
6. Тильчик О.В. Адміністративно-правове забезпечення протидії тінізації економіки: монографія. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 378 с.
7. Вишневська В. О. Тінізація і гарантування економічної безпеки держави. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 13. С. 110-112.
8. Леонова О. О. Умови реалізації державної політики у сфері детінізації економіки України. Актуальні проблеми державного управління. 2018. Вип. 1 (53). С. 52-57.
-

Vakulyuk V. V. Theoretical and conceptual approaches to determining the place of corruption in the state security system

The article evaluates theoretical and conceptual approaches to determining the place of corruption in the state security system. It has been established that corruption is a rather negative phenomenon, and its danger is as follows: it contributes to receiving losses; negatively affects the authority of the state; provokes a violation of the established procedure for the exercise of power by officials; encourages illegal privileges for corrupt groups and clans; stimulates the development of organized crime; affects the principles of social justice and the inevitability of punishment; destroys moral, spiritual and cultural values; increases the level of unemployment in the country. It has been proven that in order to reduce the threat to state security from the constant growth of corruption, it is necessary to urgently develop and implement an effective anti-corruption policy. It was determined that the anti-corruption policy involves the development and implementation of diversified and algorithmic state measures based on the foundations of the Constitutional system to minimize or eliminate the causes and conditions that provoke and promote the development of corruption in various spheres of society: socio-economic, social-political, state-legal, civil, ecological, socio-cultural. It is substantiated that corruption in security institutions significantly complicates the problem, from the diversion of resources to the black market and bribery in exchange for employment to the brutal treatment of civilians. The main tasks of the anti-corruption policy to ensure state security are proposed: the development of a legislative mechanism designed to prevent bribery of persons empowered by public authorities; compliance with responsibility for various types of corruption offenses at all levels and in various spheres of life; compensation for damage caused by various corruption offenses; constant monitoring of internal and external factors of corruption risk and effectiveness of measures; formation of national anti-corruption awareness; development of incentives for the activities of officials who will be incorruptible and socially responsible.

Key words: state security, corruption, anti-corruption measures, corruption risks, anti-corruption policy.